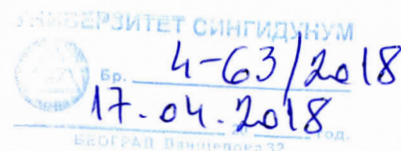

UNIVERZITET SINGIDUNUM
Departmanu za posleddiplomske studije
i međunarodnu saradnju
Beograd, Danijelova 32

Na osnovu Odluke Departmana za posleddiplomske studije Univerziteta Singidunum donete na sednici 27.02.2017. određeni smo za članove Komisije za doktorat kandidata **Zorane Agić**, za temu pod nazivom: „**Analiza faktora koji utiču na rast nekvalitetnih kredita u bankarskom sektoru Bosne i Hercegovine**“, o čemu podnosimo sledeći

IZVEŠTAJ o oceni doktorske disertacije

1. Biografija

ZORANA (rođena Kojović) AGIĆ rođena je 1985. godine u Dubrovniku, Republika Hrvatska.

Sada živi i radi u Banja Luci

Radno iskustvo:

2010. – danas: *Visoka škola „Banja Luka College“*, predavač visoke škole za naučne oblasti: *angažovana na predmetima: Računovodstvo, Analiza poslovanja, Menadžment finansija, Bankarstvo, Bankarsko poslovanje i Investicije*

Obrazovanje:

2012. – *sada*: Doktorske studije na Univerzitetu Singidunum, Beograd, smjer: Finansije i bankarstvo, prosjek ocjena: 10,00

2012. – „Univerzitet Singidunum“, Beograd, smjer: Poslovna ekonomija: *Master ekonomista*, tema master rada: *Mogući efekti primjene informaciono – komunikacionih tehnologija u bankarstvu Republike Srpske*, prosjek ocjena: 9,00

2011. – „Banja Luka College“, Banja Luka, smjer: Informacione tehnologije i menadžment informacionih sistema, stečeno zvanje: *Diplomirani informatičar*, tema diplomskog rada: *Informaciono – komunikacione tehnologije u bankarskom sektoru*, prosjek ocjena: 9,60

2010. – „Banja Luka College“, Banja Luka, smjer: Menadžment finansija, bankarstva i osiguranja, stečeno zvanje: *Diplomirani ekonomista – menažer finansija, bankarstva i osiguranja (240 ECTS)*, tema diplomskog rada: *Finansijsko planiranje sa osvrtom na preduzeće Swisslion IAT Trebinje*, prosjek ocjena: 10,00

Nagrade i priznanja:

- *Stipendije* Ministarstva prosvjete i kulture Republike Srpske, u kategoriji „*Uspješni studenti*“, školska 2008/2009, 2009/2010, 2010/2011 godina i u kategoriji „*Studiji u inostranstvu*“, školska 2011/2012, 2012/2013 i 2013/2014 godina

Strani jezici:

- Engleski jezik (pisanje – odlično, čitanje – odlično, govor – odlično)

- Italijanski jezik – (pisanje – dobro, čitanje – odlično, govor – dobro)

Rad na računaru:

- Windows operativni sistem (Internet, Word, Excel, Power Point, Access, Outlook)
- Sposobnost za izradu Web portala: Dreamweaver, Joomla, Wordpress
- Programiranje na programskim jezicima: C, PHP, Java
- Obrada slike: CorelDraw, Photoshop

Učestvovala je na dvadesetak konferencija u BiH i objavila petnaestak radova u tamošnjim stručnim časopisima. Objavila je rad u kategoriji M51 kao uslov za prijavu teze („*Megatrend revija*“, Vol. 13 (3), Univerzitet Džon Nezbit, Beograd, 2016., 331 – 344, ISSN 1820 – 3159)

Objavila je i rad u kategoriji M24 u časopisu „Indistrija“, (Macroeconomic and Specific Banking Determinants of Nonperforming loans in Bosnia and Herzegovina | Agić | [Industrija<http://aseestant.ceon.rs/index.php/industrija/article/view/14956>aseestant.ceon.rs](http://aseestant.ceon.rs/index.php/industrija/article/view/14956)), čime je stekla i taj uslov za odbranu doktorata

Urađena provera pokazala je Similarity Index 7% od čega svi manje od 1%.

2. Obrazloženje predložene teme

Finansijski sistem evropskih zemalja bazirani su na bankarskom sektoru, tako da banke igraju ključnu ulogu u celokupnoj ekonomiji. Upravo zbog toga, stabilan bankarski sektor je od izuzetne važnosti za ekonomski i finansijski sistem svake zemlje.

Pregledom literature koja se bavi problematikom nekvalitetnih kredita, vidi se da na nekvalitetne kredite utiče više faktora, a neki do njih su: rast bruto domaćeg proizvoda, inflacija, nezaposlenost, veličina banke, ukupni krediti i depoziti, profitabilnost i likvidnost, koeficijent adekvatnosti kapitala, kreditni rast, kamatne stope, promene deviznog kursa i slično. Međutim, rezultati studija se prilično razlikuju, jer isti faktori utiču različito na nekvalitetne kredite u različitim zemljama. Upravo zbog toga, nemoguće je generalizovati činjenice o faktorima koji utiču na nekvalitetne kredite. Sve i da je uticaj tih faktora isti u razvijenim zemljama, verovatno bi se on razlikovao u manje razvijenim i zemljama u tranziciji, kao što je Bosna i Hercegovina. Nedoslednost rezultata objavljenih istraživanja i različita ekonomska situacija u pojedinim zemljama, bili su osnovni povod za ovo istraživanje.

Predmet istraživanja je kritička analiza teorijskih pretpostavki i identifikacija makroekonomskih i specifičnih bankarskih faktora koji vrše statistički značajan uticaj na nekvalitetne kredite u bankarskom sektoru Bosne i Hercegovine. U cilju što temeljnije obrade teme, izvršena je komparativna analiza kretanja nivoa nekvalitetnih kredita u bankarskom sektoru na finansijskom tržištu Bosne i Hercegovine, finansijskim tržištima zemalja regiona i na razvijenim finansijskim tržištima. Analiza je vršena u periodu od prvog kvartala 2006. do četvrtog kvartala 2015. godine. Analiza pokazuje položaj bankarskog sektora Bosne i Hercegovine u odnosu na bankarske sektore razvijenih zemalja i zemalja regiona, sa ciljem da se inteziviraju naponi da se bankarstvo Bosne i Hercegovine približi modelima modernog bankarstva razvijenih zemalja.

Rezultati istraživanja ukazuju na probleme i otvorena pitanja, kao i faktore koji utiču na rast nekvalitetnih kredita i u skladu sa tim, da usmere pažnju svih subjekata političke i ekonomske vlasti u Bosni i Hercegovini na njih, kako bi bili efikasniji u procesu donošenja konkretnih odluka. Rezultati istraživanja trebali bi da utiču na menadžment banaka kako bi u narednom periodu pažljivije donosio kreditne odluke i efikasnije upravljao kreditnim portfoliom, a samim tim i kreditnim rizicima u banci.

Ispravna kreditna odluka, monitoring odobrenog kredita i efikasno upravljanje rizicima su bitni faktori za poboljšanje aktive banaka, za stabilnost bankarskog sektora i za uspešan ekonomski razvoj cele zemlje.

3. Okvirni sadržaj doktorske disertacije

3.1. Cilj istraživanja

Naučni cilj istraživanja je naučna deskripcija, problematizovanje i teorijsko elaboriranje uticaja makroekonomskih i specifičnih bankarskih faktora na nekvalitetne kredite komercijalnih banaka. Tek nakon što se identifikuju faktori i izmeri uticaj koji oni imaju na nekvalitetne kredite, direktori i menadžeri banaka, regulatori i monetarne vlasti mogu preduzeti određene mere za rešavanje ovog problema. Cilj disertacije je i sprovođenje komparativne analize kretanja nivoa nekvalitetnih kredita na razvijenim finansijskim tržištima i tržištima u razvoju, u prethodnoj deceniji.

Društveni cilj istraživanja je identifikacija faktora koji utiču na pojavu i rast nekvalitetnih kredita komercijalnih banaka, kako bi se preduzele adekvatne mere da se smanji rizik u ovom sektoru. Metodologija i rezultati istraživanja mogu biti korisni prvenstveno menadžerima banaka, investitorima i regulatorima, ali i svima drugima koji su zainteresovani za poboljšanje upravljanja kreditnim rizikom, a samim tim i smanjenje nekvalitetnih kredita u komercijalnim bankama, odnosno, bankarskom sektoru u celini.

3.2. Hipoteze istraživanja

Cilj istraživanja je određivanje faktora koji utiču na nekvalitetne kredite u bankarskom sektoru Bosne i Hercegovine. Slična istraživanja vršena su širom sveta, ali rezultati tih istraživanja se značajno razlikuju. Pregledom empirijske literature uočavaju se razlike u rezultatima – određeni faktor u jednoj zemlji nema uticaj na nekvalitetne kredite, dok u drugoj zemlji ima, a dešavalo se da taj faktor u jednoj zemlji ima pozitivan, a u drugoj negativan uticaj na nekvalitetne kredite.

Na osnovu pregleda empirijske literature, razvijene su sledeće hipoteze:

Generalna hipoteza: Postoje makroekonomski i specifični bankarski faktori koji imaju pozitivan ili negativan uticaj na nekvalitetne kredite u bankarskom sektoru Bosne i Hercegovine.

Posebne hipoteze:

- Udeo nekvalitetnih u ukupnim kreditima komercijalnih banaka se povećao u periodu svetske ekonomske krize.
- Poslovne banke mogu da identifikuju faktore koji dovode do nastanka nekvalitetnih kredita i da deluju u pravcu smanjivanja njihovog negativnog uticaja.

Pojedinačne hipoteze:

- Stopa rasta bruto domaćeg proizvoda (GDP) je negativno korelirana sa nekvalitetnim kreditima komercijalnih banaka.
- Stopa nezaposlenosti (UNEMP) je pozitivno korelirana sa nekvalitetnim kreditima komercijalnih banaka.
- Stopa javnog duga (DEBT) je pozitivno korelirana sa nekvalitetnim kreditima komercijalnih banaka.
- Stopa inflacije (ICP) je pozitivno korelirana sa nekvalitetnim kreditima komercijalnih banaka.

- Aktivna kamatna stopa (IR) je pozitivno korelirana sa nekvalitetnim kreditima komercijalnih banaka.
- Odnos kredita i depozita (LTD) je pozitivno koreliran sa nekvalitetnim kreditima komercijalnih banaka.
- Prinos na imovinu (ROA) je negativno koreliran sa nekvalitetnim kreditima komercijalnih banaka.
- Prinos na kapital (ROE) je negativno koreliran sa nekvalitetnim kreditima komercijalnih banaka.
- Koeficijent adekvatnosti kapitala (CAR) je negativno koreliran sa nekvalitetnim kreditima komercijalnih banaka.

3.3. Metode istraživanja

Zbog specifičnosti i složenosti problema istraživanja, a sa ciljem zadovoljenja osnovnih metodoloških zahteva (objektivnost, pouzdanost, opštost i sistematičnost) i dolaska do kvalitetnih rezultata, korištene su opšte naučne i naučno-istraživačke metode. Od opšte naučnih metoda korištene su: hipotetičko-deduktivna, analitičko-deduktivna, komparativna, statistička i metoda modelovanja. Od naučno-istraživačkih metoda korištene su analitičke metode (metode analize, apstrakcije, specijalizacije i dedukcije) i sintetičke metode (metode sinteze, konkretizacije, generalizacije i indukcije). Iako su na prvi pogled metod indukcije i metod dedukcije međusobno isključivi, činjenica je da ova dva metoda imaju zajednički osnovni predmet saznanja, tako da se indukcijom ne može doći do rezultata kao čisto opšte iz posebnog, niti se dedukcijom može doći do rezultata čisto posebnog, nezavisno od opšteg. Adekvatna primena ovih metoda omogućava da se steknu pouzdana saznanja o predmetu istraživanja, ali i o pojmovima, stavovima i zaključcima koji su relevantni za ostvarenje naučnog i društvenog cilja istraživanja. Postupak istraživanja vrši se i na osnovu analize sadržaja dokumenata na osnovu primarnih (izvorni dokumenti banaka i statističkih dokumenata) i sekundarnih izvora (adekvatne stručne literature i rezultata ranijih istraživanja).

Prva faza istraživanja se odnosi na sveobuhvatno istraživanje teorijsko – metodoloških aspekata faktora koji utiču na pojavu i rast nekvalitetnih kredita u poslovnim bankama. Pored detaljne analize postojećih teorijskih osnova, koja je zasnovana na relevantnoj stranoj i domaćoj literaturi, te izvještajima međunarodnih i nacionalnih finansijskih institucija, dat je pregled plasmana u bankarskom sektoru Bosne i Hercegovine. Detaljnom analizom volumena i strukture plasmana, a pomoću metoda deskriptivne i komparativne analize, prikazano je stanje u nacionalnom bankarskom sektoru, te i u bankarskim sektorima zemalja regiona i razvijenim zemljama. U ovom dijelu istraživanja prvenstveno je korištena relevantna strana i domaća literatura, te naučni radovi i monografije stranih i domaćih autora. Prilikom opisivanja stanja u bankarskom sektoru Bosne i Hercegovine korištene su publikacije Centralne banke Bosne i Hercegovine.

Druga faza istraživanja se odnosi na empirijsko testiranje postavljenih hipoteza, pri čemu su dominantno korišteni izvještaji Svjetske banke i Centralne banke Bosne i Hercegovine. U ovom delu istraživanja korištene su statističke metode koje, sa određenim procentom sigurnosti, dokazuju zavisnost između posmatranih pojava. Pomoću komparativnih metoda su analizirani trendovi kretanja nekvalitetnih kredita na finansijskom tržištu Bosne i Hercegovine, zemalja regiona i na finansijskim tržištima razvijenih zemalja. Pored navedenog, sprovedena je i anketa među bankarskim menadžerima, kao i veliki broj intervjua sa rukovodiocima poslovnih banaka u bankarskom sektoru Bosne i Hercegovine. Rezultati dobijeni empirijskom analizom su pokazali da postoje makroekonomski i specifični bankarski faktori koji utiču na nekvalitetne kredite u bankarskom sektoru Bosne i Hercegovine, te da ih bankarski menadžeri mogu identifikovati.

3.4. Struktura rada

Teorijska i istraživačka razmatranja podeljena su na četiri dela, tako da se rad sastoji od uvodnog dela, razrade, zaključnih razmatranja, i na samom kraju dat je pregled korištene literature.

U prvom, uvodnom delu, obrazložena je tema i značaj istraživanja, definisani su predmet, problem i ciljevi istraživanja, navedene su metode koje su korištene tokom istraživanja, ali je ukazano i na ograničenja koja su uticala na kvalitet istraživanja i dobijenih rezultata.

Razrada obuhvata teorijska razmatranja o nekvalitetnim kreditima i faktorima koji utiču na njih, kao i analizu faktora koji utiču na nekvalitetne kredite u bankarskom sektoru Bosne i Hercegovine. Razrada je podijeljena na pet delova. U prvom delu dat je pregled osnovnih karakteristika kredita i kreditnog rizika, koji je obavezni pratilac ovog bankarskog proizvoda. Definisan je pojam nekvalitetnih kredita (engl. nonperforming loans) i dat pregled empirijske literature koja je zasnovana na različitim studijama koje su sprovedene. U drugom delu, na osnovu prethodno sprovedenih istraživanja, identifikovani su makroekonomski i specifični bankarski faktori koji utiču na nekvalitetne kredite. Treći deo obuhvata analizu poslovanja komercijalnih banaka Bosne i Hercegovine u periodu od 2006. do 2015. godine. U ovom delu navedene su osnovne karakteristike sektora, dat je pregled bilansne strukture banaka u posmatranom periodu i pokazatelji uspešnosti njihovog poslovanja. Četvrti deo, koji je možda i najvažniji deo disertacije, jeste analiza faktora koji utiču na nekvalitetne kredite u bankarskom sektoru Bosne i Hercegovine. Pored opisa metodologije istraživanja, ovaj deo sadrži i objašnjenje promenljivih veličina koje se koriste, te rezultate istraživanja. Peti, ujedno i poslednji deo razrade, odnosi se na komparativnu analizu kretanja nivoa nekvalitetnih kredita komercijalnih banaka na finansijskom tržištu Bosne i Hercegovine, finansijskim tržištima zemalja regiona i razvijenim finansijskim tržištima.

U zaključnim razmatranjima su objedinjene teorijske osnove i rezultati empirijskog istraživanja koji dokazuju da postoje makroekonomski i specifični bankarski faktori koji dovode do nastanka i utiču na rast nekvalitetnih u ukupnim kreditima poslovnih banaka. Ova razmatranja precizno su izvedena iz razrade, a njima su potvrđene ili opovrgnute hipoteze koje su postavljene u uvodnom delu. Takođe, date su i određene preporuke za efikasnije upravljanje nekvalitetnim kreditima, koje su u skladu sa dobijenim rezultatima.

Završni deo disertacije sadrži pregled korištene literature – knjiga, stručnih radova, empirijskih studija, publikacija i izvještaja na kojima se zasniva teorijska i naučna utemeljenost rada.

3.5. Naučni doprinos

Bosna i Hercegovina, kao i većina zemalja u tranziciji, ima visok udeo nekvalitetnih kredita u bankarskom portfoliju. Nekvalitetni krediti nisu problem samo pojedinačnih banaka nego celokupanog bankarskog sektora, finansijskog sistema zemlje, pa čak i njene celokupne ekonomije. U Bosni i Hercegovini nije urađeno mnogo istraživanja koja se bave pitanjem nekvalitetnih kredita, ali, u razvijenim zemljama, ovo je vrlo česta tema istraživanja. Upotrebom iskustava i saznanja iz istraživanja koja su vršena u različitim zemljama, mogla bi se uraditi brojna istraživanja i u Bosni i Hercegovini, sa ciljem smanjenja udela nekvalitetnih u ukupnim kreditima banaka.

U disertaciji su analizirani brojni rezultati istraživanja koja su sprovedena u razvijenim zemljama, a ti rezultati su polazna osnova za istraživanje koje je sprovedeno u bankarskom sektoru Bosne i Hercegovine. Disertacija sadrži i predlog mera za efikasnije upravljanje kreditnim rizikom u banci i smanjenje nivoa nekvalitetnih kredita.

U skladu sa predmetom i ciljem, postavljenim hipotezama i metodama istraživanja, očekuje se da će rezultati ovog rada dati doprinos napretku Bosne i Hercegovine u ovoj oblasti, te da će predložene mere pomoći da bankarski sistem Bosne i Hercegovine bude stabilniji.

Predlog Komisije

Na osnovu sagledavanja predmeta i cilja disertacije, postavljenih hipoteza, kao i metoda koje su korišćene u radu, literature i izvora koji su osnova pri izradi doktorske disertacije, kao i struktuisanja naslova, delova i poglavlja, može se konstatovati da se pri navedenom istraživanju i problematici pristupilo na sveobuhvatan i studiozan način. U navedenom kontekstu dolazi do izražaja i aktuelnost navedene problematike.

Imajući u vidu sve navedeno, Komisija predlaže da se kandidatkinji **Zorani Agić** prihvati urađena doktorska disertacija pod nazivom: „**Analiza faktora koji utiču na rast nekvalitetnih kredita u bankarskom sektoru Bosne i Hercegovine**“ i da se odobri njena odbrana.

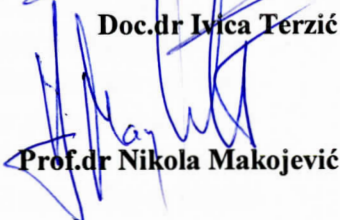
Komisija:

Prof.dr Zoran Jeremić, mentor

Doc.dr Ivica Terzić

Prof.dr Nikola Makojević

Beograd, aprila 2018.